

ИГОР РОСОХОВАТСКИ СРЕЩА ВЪВ ВРЕМЕТО

Превод от руски: Цвета Пеева, 1976

chitanka.info

Назъбената линия на хоризонта бе залята с кръв. Слънцето умираше, като изпращаше последните си дълги лъчи и се прощаваше със земята.

А той стоеше при краката на гигантските статуи и се оглеждаше наоколо. Чувствуваше смътно, че нещо се е изменило. Но какво именно? Невъзможно е да се определи. Тревожното чувство не го напускаше...

Беше археолог. Мършавата му, леко напрегната фигура изглеждаше по-младежка от лицето, мургаво загоряло, с уморени, обикновено прекалено спокойни очи. Но когато се заглеждаха в познат предмет, оживяваха, пламваха, сякаш човекът бе направен от същия огнен материал, като слънцето.

Сега го наричаха Михаил Григориевич Бутягин, а когато беше за първи път тук, тя го наричаше „Миша“, с ударение на последната сричка. Беше преди пет години, когато той събираще материал за дисертацията си, а Света бе последна година студентка. Тя му бе казала: „Необходимо ми е за дипломната работа“ — и той уреди да я включат в състава на експедицията.

Михаил Григориевич гледаше гигантските фигури. „Какво се е променило?“ — питаше се той. И отново си спомни всичко, което се беше случило тогава до най-малки подробности.

... При третото пътешествие, когато потеглиха към останките на древния град, четирима участници от археоложката експедиция се отделиха от кервана и се загубиха в пустинята. И тогава сред дюните случайно се натъкнаха на тези статуи. Фигурата на мъжа беше малко по-висока от фигурата на жената. Особено впечатление правеше лицето му — изрязано грубо, почти без нос, без уши, с широкия отвор на устата. Още по-необикновени, дори неестествени на това лице изглеждаха силно очертаните очи. Ясно се виждаха ромбоидните зеници, синкавите жилчици на светлата роговица, немигащите мигли. Фигурите на статуите поразяваха с асиметрията си. Туловищата и ръцете бяха много дълги, краката къси, тънки. Колкото и да спореха, участниците в експедицията не можаха да определят към коя култура и епоха да отнесат тези статуи. Михаил Григориевич никога няма да забрави минутите, когато за първи път видя очите на скулптурите. Дъхът му спря, замря, не можеше да откъсне очи от тях. А после разпери ръце и подчинявайки се на нечия чужда непонятна сила,

тръгна към тях като лунатик. Едва когато се блъсна в краката на статуята, се спря и усети, че нещо опари бедрото му. Пъхна ръка в джоба си и изохка. Месинговата табакера се беше нагрjala, сякаш я бяха държали над огъня. Михаил дойде на себе си и се огледа. Професорът по история стоеше абсолютно неподвижен с опулени очи. Той повече приличаше на статуя, отколкото тези фигури. Даже скептикът Фьодоров призна, че се чувства неловко.

Когато Светлана видя фигурите, извика тихо и се притисна към Михаил, търсейки инстинктивно защита. И нейната слабост му придаде сили, преодоля страха си пред очите на статуите.

Вярно е, както казват, че археологът Альоша Фьодоров е роден физик. Той тайно извърши кощунство — откърти малко парченце от крака на женската статуя, за да го изследва в лабораторията и определи от какво вещество са направени скулптурите. Веществото излезе необикновено — вътре в него имаше някакви завъртулки, и по него избиваха бледосинкави капчици.

След няколко дена загубилите се участници от експедицията бяха намерени от самолет. Върнаха се в Ленинград, като мечтаеха скоро пак да отидат в пустинята при статуите.

Но започна Отечествена война. Светлана отиде с Михаил на фронта. Професорът по история загина в обсадения от фашистите Ленинград. Загина и Альоша Фьодоров при експлозия в лабораторията. Експлозията стана в момента, когато Альоша изследваше веществото от статуята. Един от лаборантите твърдеше, че за всичко е виновно парченцето от статуята, то действувало като много силен катализатор — ускорявало едни реакции и забавяло други. Заради това и експлодирала намиращата се в лабораторията леснозапалима течност...

Завърши войната. Михаил Григориевич и Светлана се върнаха към предишния живот, към старите, недовършени дела. И, разбира се, най-напред — към тайната на статуите. Научиха, че през 1943 година в пустинята, към мястото, където се намираха статуите, се отправила малка експедиция. Но не успели да намерят статуите. Може да са ги засипали движещите се пясъци.

Михаил Григориевич се зае да организира нова експедиция. Този път Светлана не можеше да го придружи — преди два месеца бе родила син.

Михаил Григориевич отлетя сам за Ленинабад, а оттам се отправи към пустинята. И тогава от водача узна интересна легенда, която го накара да се замисли.

Много отдавна, преди много векове, през пустинята пътували чергари от племето гадруф. Бягали от вражески племена. Чергарите загивали от жегата и жаждата. И тогава старейшинът на племето принесъл в жертва на проклетите си идоли най-красивото момиче, като се молел: „Помогнете ни, о богове на вятъра, на палещите лъчи, на пясъка, на въздуха!“

И може би още дълго би се молил така на своите идоли. Но изведнъж чергарите видели как от слънцето се откъснало парче и западало към земята. То увеличавало размерите си пред очите им, превръщайки се в крива огнена сабя. Чергарите паднали по очи, като запушили ушите си, за да не чуват ужасния рев и свистене. Но тогава се извил чудовищен ураган. След няколко мига от цялото племе останали живи само трима. Още много дни се лутали те из пустинята, докато накрая видели в далечината светещи планини. Те били съвсем гладки и приличали на два гигантски свързани пръстена. Неверниците се изплашили и избягали. Скитали още дълго из пустинята и само един от тях успял да се добере до хора и да разкаже какво им се случило... И тогава ходжите наредили най-строго: всички кервани да заобикалят „свещеното“ място, където се намирали страшните пръстени.

И ако някои заблудили се пътници се приближавали до пръстените, загивали от неизвестна болест...

„От какво ли е било това?“ — си мислеше Михаил Григориевич. Той бе успял да намери в ръкописите потвърждение на легендата. Историкът споменаваше за звезда, паднала на земята, за урагана и загиналото чергарско племе. И тогава у археолога се появи смътна догадка: може някога в пустинята да е кацнал космически кораб. Възможно е разумните същества в него да са оставили тези статуи като знак, че са били на земята. Тази хипотеза обясняваше странния вид на статуите, загадъчното вещество, от което бяха направени и всичко останало. Но в нея имаше и уязвими места. И най-непонятното беше, че никой никога не споменаваше за пристигнали от пустинята тайнствени същества. А не може космонавтите-пришълци да не са се

заинтересували от жителите на откритата от тях планета и да не са се опитали да влязат във връзка с тях.

Михаил Григориевич изгаряше от нетърпение по-скоро да провери хипотезата си. И ето, най-после, от единия самолет на експедицията, летящ над пустинята, забелязаха статуите.

... Той стои пред статуите — възмъжал и загрубял през войната, строг, научил се да въздържа поривите си — и мисли:

„Колко преживях през това време! Фронт, огън, смърт, вълнения, дисертация, която досега така и не успях да напиша, раждането на сина, срещи с различни хора... Там на фронта кадровиците изчисляваха една година от войната за три години армейска служба. Узнахме истинската цена на много неща, по-ясно разбрахме що е щастие, живот, вяръност, глътка вода“.

Краят на слънцето още се виждаше над хоризонта. Сякаш там пясъкът бе стопен и течеше като огнена маса. Задуха вятър и пясъкът зашумя. Само статуите стояха неподвижно, много по-безжизнени от пустинята.

Михаил Григориевич пак си помисли, че през всичките тези години те са били все така неподвижни и вятърът ги е изглаждал от всички страни, ядосвайки се на изкуствената преграда. Времето е течало край тях, като пясъкът, отнасяйки човешките радости и страдания.

И все пак... На Михаил Григориевич се струваше, че тук са станали някакви промени. Не можеше да каже точно какви и затова се ядосваше и нервираще. Извади портфейла си, разтвори го... Измъкна снимка...

Ето го него, ето я Света, застанала срещу статуята... Но какво е това? Не може да бъде! Не може...

Михаил Григориевич местеше поглед от снимката на статуите и пак на снимката. Апаратът не можеше да сгреша. Може би са виновни очите му? Приблужи се, отстъпи. Не, грешката не е в очите му. На снимката женската статуя стои изправена, с отпуснати ръце, а сега е променила положението си: краката са леко свити в колената, ръката се е протегнала към единия крак — към мястото, откъдето е отчупено парченце. А мъжът, който стои полуобърнат към нея, е направил крачка напред, сякаш да защити жената. Дясната му ръка е изопната и стиска някакъв предмет.

„Какво означава всичко това?“ Михаил Григориевич не можеше за нищо друго да мисли, освен за статуите. Очите му блестяха, през кафявия загар на лицето му изби лека руменина. Сега изглеждаше много по-млад за годините си. Спомни си думите на Света: „Не мога да се отърся от впечатлението, че са живи...“

Нарушен бе ритъмът на мислите му, в съзнанието му изплуваха откъслечни сведения: слонът живее десетки години, а някои видове насекоми — няколко часа. Но ако пресметнем движенията, които прави през живота си един слон и едно насекомо, ще излезе, че броят им е почти еднакъв. Обменът на веществата, животът... У различните видове са различни, при това различието варира в доста широки граници. Цялото развитие на гладницата завършва за няколко седмици, а секвойта се развива за няколко хиляди години.

Все по-ясно се очертаваше главната мисъл. Даже у земните същества основните жизнени процеси не протичат за едно и също време, толкова се различават по време, колкото денят и десетилетието или столетието. Делението на клетките у някои бактерии става на всеки час-два, а на клетките на много висши организми — веднъж на няколко дена. Всеки вид си има свое време, свое пространство, свой отрязък от живота... За бързата мравка молускът би изглеждал като вкаменена грамада... А ако прибавим и още явлението анабиоза...

Статуите стояха пред него съвсем неподвижно. Но той вече се досещаше, че неподвижността им е измамлива. Досещаше се още, че това съвсем не са статуи, а... Ами да, разбира се, това са живи същества, космонавти от друга планета — онези същите, които никога не бе видял, защото не са могли да стигнат до тях. Тези същества не само са от друг свят и от друго вещество, но и от друго време. Нашите столетия за тях са мигове. Очевидно и процесите на мъртвата природа за тях протичат с друг, много по-бавен ритъм. Необходими бяха пет години на тази жена, за да почувствува болката в крака и да почне да реагира. Трябваше да минат пет години, за да направи мъжът една крачка.

Пет години... През това време Михаил Григориевич изживя много неща, намери и загуби другари, изпробва в огъня любовта и ненавистта си. Изпита хиляди мъки, болки отчаяния, радости, щастие. А нервните импулси на тези същества са пълзели бавно по нервите им, сигнализирайки на жената за болката, а на мъжа — за опасността. Той

вървеше през фронтовете ранен, измъчен, неукротим — към победата. Вървеше заедно с жена си, като делиха всички трудности и радости.

А тази жена, която смятаха за статуя, през тези години е протягала ръката си към болното място, мъжът е движел крака си, за да направи съответната крачка към опасността. Изглеждаше невероятно, но Михаил Григориевич много добре знаеше, че в природата всичко е възможно. Многообразието е неизчерпаемо.

„Ще минат още десетки години — мислеше си Михаил Григориевич. — Аз ще умра, синът ми ще умре, а за тях нищо няма да се промени и те нищичко даже не ще узнаят нито за мен, нито за сина ми. Нашето време отминава безсилно пред тях. И нашите страдания, радости и мъки нямат никакво значение за тях. Те ще оценят само делата на цели поколения.“

И веднага се запита: „Ще оценят ли? Може всичко да е съвсем иначе! — За болката, нанесена на жената без лош умисъл преди няколко години, мъжът бе вдигнал оръжие. А кога ли ще отмъсти? Колко ли години трябва да изминат?... Може би хората от далечното бъдеще ще заплатят за грешките на своите прадеди? И какво е това оръжие? Какво е действието му? И какво трябва да се направи, та то да не задействува?“

Михаил Григориевич се откъсна от потока въпроси. Хората от земята ще се справят с тези пришълци. От ръката на мъжа може да се избие оръжието. Тези същества могат да бъдат завързани със стоманени въжета. В края на краищата побеждава този, за когото времето тече по-бързо.

Но как да влезе във връзка с пришълците? Как да узнае откъде са дошли и да им разкаже за Земята? Ако им зададе въпроса днес, той ще стигне до съзнанието им след десетки години, и ще минат още стотици години, докато му отговорят. А ще трябва да се задават много въпроси, преди да почнат поне малко да се разбират помежду си пришълците и хората от Земята. Ще минат хиляди години... И въпросите на прадедите ще загубят всякакво значение за потомците, и те ще зададат свои въпроси... И пак ще минат хиляди години... За пришълците това ще са мигове, а за жителите на Земята — епохи.

На Михаил Григориевич му стана страшно, като си помисли за своя живот. Колко е кратък, незначителен, като капка в океана! Какъв незабележим е животът му, а на него самия му изглежда като цяла

епоха! И какво представлява самият той? За какво е живял? Какво ще остане след него?

Михаил Григориевич вдигна глава. Ще останат делата му — възстановените страници от историята за хората... Времето му не е текло напразно. Ето още едно доказателство. Той разгада тайната на статуите!

Поток от мисли заля археолога. Сега Михаил Григориевич разбра, че напразно се е тревожел. Хората ще намерят начин да общуват с пришълците. Невъзможното днес ще стане възможно утре. И потомците ще съумеят да ускорят процесите, протичащи в телата на пришълците. А неговият живот, както и животът на всеки човек, не бива да се измерва с някакъв отрязък от времето. Казано по-точно, този отрязък зависи от самия човек. Един прави живота си нищожен и незабележим, друг — велик и многостранен. Понятието „миг“ е много относително. И секундата човешки живот — не е онова, което отмерва стрелката на часовника, а онова, което човек успее да свърши за това време. Тя може да е нищо и може да бъде цяла епоха.

Нима не струва столетия един миг от живота на Нютон, когато е формулирал знаменития си закон за гравитацията? Нима секундите от живота на Леонардо да Винчи или Ломоносов са само това, което е отмервал часовникът?

За секунда Земята изминава определен път, вятърът — определено разстояние, мравката ще се покатери на някаква пръчица. Човек може въобще да не забележи секундите, а може за една секунда с натискане на копчето да изпрати ракета в космоса, може да се прозине от скука, а може да открие нов природен закон. Времето е стопанин на много неща в природата, но човек е сам стопанин на своето време.

Михаил Григориевич се замисли. Как ли са живели тези пришълци? Какво са успели да направят през живота си? Повече ли от него, или по-малко? Огненият хоризонт над пустинята бавно гаснеше. Огнената стена отдавна се бе скрила зад дюните и само златисто-алената грива още сочеше мястото, където се бе скрило слънцето, подчинявайки се на неотменимото време.

Дългите сенки на пришълците се смесиха със сянката на Михаил Григориевич.

Изминаха няколко години. Най-голямата зала на Земята, построена специално за това събитие, бе препълнена. Глъчката се чуваше и във фоайетата.

Михаил Григориевич пъхна жетона си в отвора на автомата-портиер, втори братовчед на автоматите, които стоят в метрото, и влезе в залата. Трябваше да вдигне глава, за да види полупрозрачния таван, незащитен сега с щори. Небето се синееше съвсем близко и не беше неподвижно както обикновено, а сякаш струеше и течеше нанякъде. Михаил Григориевич разбра, че такъв вид му придават плуващите облаци, неразличими от залата.

Огледа хората в партера и балконите, но вниманието му се прикова на сцената. Едната ѝ половина заемаха кино- и телевизионни камери, кресла с монтирани в тях апарати, автомати-преводчи. По сцената сновяха оператори и техници. Учените се настаняваха в креслата си. Почти целият свят познаваше по лице всеки един от тях. Михаил Григориевич надви стеснителността си пред такива големи авторитети и като се възползва от правото, което му даваше поименният жетон, настани се в едно от най-задните кресла на сцената, седна съвсем накрая, сякаш оставяше място за някого много по-важен и значителен от него. Погледна съседното кресло отдясно — там седеше физик, лауреат на много награди; хвърли поглед вляво — видя академик, действителен член на нашата и на много чуждестранни академии, срещна погледа му и се изчерви като студент, промъкнал се от галерията на чуждо място. Престана да се оглежда и впери очи в сцената, очаквайки кога ще се появят те.

Археологът напрегна слуха си, като се мъчеше да чуе отдалеч крачките им, но това бе излишно. Дори дебелият пътеки не можаха да заглушат крачките им. Те прозвучаха като далечен гръм, и всички хора в залата станаха и проточиха шици. На страничен наблюдател това би се сторило смешно може би, но такива нямаше. Навярно цялата планета бе затаила дъх пред екраните на телевизорите.

А когато най-после те се появиха, от устата на милиарди хора се изтръгна единна въздишка. Михаил Григориевич се наведе напред, впери очи в гигантските фигури. Те не бяха толкова величествени както в пустинята, осветявани от лъчите на залязващото слънце. Но затова пък сега се движеха. „Катализаторът на времето“, създаден в лабораториите на Обединения научен център на Земята, ускоряваше

обменните процеси в телата на пришълците, като ги пренасяше във времето, съизмеримо с часовете на човешкия живот.

Гигантите се спряха, разглеждайки залата и хората.

Президентът на Академията на науките отиде при микрофона и бързо изговори предварително подготвените тържествени думи:

— Здравейте, разумни същества! Хората от Земята с радост ви поздравяват!

Автоматите-преводачи в същия миг разделиха думите му на форманти и ги преведоха в системи от радио импулси, понятни за гигантите. Но лицата им останаха все така невъзмутими, като че ли нищо не бяха разбрали.

Президентът погледна към старшия оператор, но човекът само вдигна рамене, сякаш казвайки: преводачите не са виновни, те работят нормално.

— Ние всички... Всички хора от Земята ви приветствуваме — пак почна президентът.

Лицата на пришълците не промениха изражението си, но когато президентът смутен запита: „Чувате ли ме?“ — последва отговор:

— Чуваме.

Михаил Григориевич с възхищение си помисли за хората, които бяха дешифрирали езика на пришълците. С тяхна помощ бяха създадени и автоматите-преводачи — търпеливите учители на гигантите, които им обясняваха земните понятия. Пришълците дълго не искаха да разговарят с хората. Изказани бяха най-различни предположения, но всички си останаха само догадки.

Гигантите повториха:

— Чуваме и разбираме. Учението не бе напразно.

Невъзможно беше да се определи кой от пришълците говори. Те не отваряха уста, а изпращаха радиоимпулси, които автоматите трансформираха в думи. След малка пауза се чу:

— Какво искате от нас?

Президентът беше много по-обезкуражен от тези въпроси, отколкото от мълчанието. Забравил, че трябва да произнася думите отчетливо, той промърмори:

— Ние искаме... да поговорим с вас...

— Защо?

— За да общуваме.

— Защо изменихте времето на живота ни?

Михаил Григориевич забеляза, че по невъзмутимото лице на гиганта се мярна сянка. Някакво смътно предчувствие обзе археолога. Не можеше да определи какво го породило, но не беше за хубаво.

Президентът се обърка. Явно, подтекстът на въпроса смути и него. Усмивката, която постепенно се бе превърнала в гримаса, сега съвсем изчезна от лицето му. Но на въпроса им трябваше да се отговори. Президентът отговори по най-добрия начин. Просто повтори думите си:

— За да можем да общуваме.

Михаил Григориевич чу отляво сподавена въздишка. Математикът прошепна на съседа си:

— Смятахме, че най-главното е да намерим начин да разговаряме с тях. Не сме допускали дори, че те няма да искат да говорят с нас. Още повече, човешкото високомерие...

— Защо да общуваме? Кой ще има полза от това?

Михаил Григориевич вече не се съмняваше кой говори от прищълците. Лицето на гиганта само изглеждаше невъзмутимо. Сенките, които се мяркаха по него, не бяха игра на светлината. Изглежда, именно така ставаше смяната на изражението и археологът бе готов да се закълне, че вече съвсем ясно различава едно изражение, мяркащо се по-често от другите.

В това време президентът бе успял да се справи със смущението си. Отново се усмихваше, някак извиняващо се, както в случаите, когато трябваше да помирява учени мъже. Усмивката означаваше, че на президента е неудобно да обяснява прости неща на събеседниците си, знаещи повече от него, но които този път, кой знае защо, упорито не искат да се съгласят с очевидното. И тонът му съответствуваше на усмивката, тъй като президентът бе забравил, че автоматите не предават оттенъците на гласа.

— Ако общуваме, ще открием онова, което може би е полезно и за вас, и за нас. Ползата ще бъде обща.

— Нима може да има нещо, което да е полезно и за вас, и за нас?

— Ние живеем в различни временни измерения, в различни светове и сме представители на различни цивилизации. Да, между нас има много различия. Но имаме и нещо общо, което обединява всички

разумни същества. И вие, и ние познаваме света. Разкажете ни какво знаете за него, и ние ще ви разправим каквото сме успели да узнаем.

В думите му имаше толкова очевидна истина, че трудно беше да я оспориш. И все пак Михаил Григориевич забеляза, че същата онази сянка на лицето на гиганта, която така го тревожеше и плашеше, се появява все по-често, сякаш пришълецът не слушаше думите на човека, а си мисли за нещо свое. Предчувствието за непоправима и близка беда се засилваше у археолога. Гигантът потвърди подозренията му. Той каза:

— Защо ни са вашите знания, хора? По-голямата част от тях вече ни предадоха в процеса на обучаването вашите подобрени копия — автоматите. Имахме възможност да се убедим, че познанията ви за света в сравнение с нашите са нищожни, ползата от тях е съмнителна. А нима би могло да бъде иначе? Не пространството скрива истината от вас, а времето. Вие живеете само миг и по този миг се осмелявате да съдите за света, който в следващия миг става друг. Вие дори не можете да наблюдавате как се раждат и умират планетите — тези пеперуди едnodневки в кръговрата на огъня. Какво може да знае за деня и нощта онзи, който живее секунди по вашите изчисления? Какво може да знае една цивилизация, която живее минути по нашето време? За да можеш поне нещичко да разбереш от околния свят, трябва да знаеш как се раждат галактиките и избухват звездите, разтваряйки огнените си пъпки, как се носят през мрака и студа звездните системи, и да ги наблюдаваш на всеки етап от техния път.

В думите на гиганта имаше убийствена логика, повечето хора бяха свели глави и залата изглеждаше нереална и призрачна като притъмнялото небе, синеещо се през пластмасата. А Михаил Григориевич кой знае защо си спомни деня, когато проникна в тайната на статуите, за снимката, запечатала действително много малък отрязък от време, нищожно малък, но благодарение на него Михаил Григориевич се досети, че това са живи същества, които живеят в друго време. А неговият собствен живот, любовта му, пътят му през войната? За гиганта всичко това няма никакво значение, но на него самия именно това му помогна да разкрие тайната на пришълците.

Може би в логиката на гиганта има нещо гнило, и работата не е само в логиката, а в желанието, в чувството, което се крие зад нея и я направлява. Но кое го е породило? На Михаил Григориевич му стана

душно, топло, обля се в пот, стараяйки се да разбере загадката, от която сега зависеха толкова много неща...

А гигантът погледна часовника, висящ в центъра на залата, и продължи:

— Вашата цивилизация прилича на какавида на насекомо. Колко струват вашите знания, щом всичките изхождат от усещането, че има какавида, че тя съществува, че е същество? Но тук се крие и основната грешка. Когато какавидата си мисли, че съществува, нея вече я няма, когато тя се осъзнае като същество, тя вече не съществува. Тя е преходна форма, предназначена за нещо друго, в което ще се превърне по-късно, тя е мит за нещо, което е съществувало отдавна. Какавидата никога не ще узнае откъде се е взела, нито каква ще стане, защото тогава тя няма да е какавида, а нещо друго, което още го няма, докато тя живее и мисли и което не може да го има дотогава, докато тя не се превърне в него. Трябва да разберете, че общуването с вас нищо няма да ни даде, че за нас то е безполезно.

Пришълецът пак погледна часовника, както се стори на Михаил Григориевич, с нетърпение. Археологът разбра, че е скъпа всяка минута, че трябва час по-скоро да разкрие загадката, от която, може би, зависи животът на много хора или даже на всички. Необходимо е да си спомни какво се случи тогава в пустинята, всеки детайл. Но, възможно е, нещо да се е случило после, в лабораториите на Обединения научен център и той да не знае нищо за него... Искаше да даде знак на президента, че трябва незабавно да поговори с него, но президентът се обърна към пришълците:

— Разбрахме какво искате да ни кажете. В думите ви има истина, но както винаги само част от истината, а другата ѝ част ѝ противоречи. Нима първопричините за движението са скрити в галактиката, а не в най-дребните тухлички, от които се състои тя? За да се разбере защо свети звездата, е нужно да знаем за фотоните и кварките, за взаимодействията им така, както, за да узнаем защо свети ето тази лампа, необходимо е да изследваме движението на електрона. А този свят по време ни е по-близък. Вие, дългоживеещите, не забелязвате как текат минутите, как от тях се образуват часовете, как за тези часове морето наслаждава песъчинки, на които предстои да станат скала. И за вас е трудно да разберете, че природата на тази скала е по-различна от тази на другите скали...

„Думите сега нищо не значат“ — мислеше си Михаил Григориевич. Спомни си как на фронта докараха при него в блиндажа мършав пленник с хлътнали очи. Командирът на разузнаването и политкомисарят дълго го разпитваха: колко фашисти има в селото, къде им е щабът, имат ли противотанкови оръдия, а пленникът в отговор мучеше нещо неразбираемо. Така продължи, докато Светлана — тя беше тогава медицинска сестра — не му подаде сухар. Пленникът грабна жадно сухара и го загриза не със зъбите (зъбите му бяха изпадали), а с кървящите си венци. Донесоха му пшенична каша. И като похапна, заговори. Не че преди не разбираше въпросите или не искаше да отговаря. Той не можеше да говори от глад. И сега трябваше да бъде намерен онзи „сухар“. А време за търсене остава много малко, ако Михаил Григориевич правилно бе оценил значението на жеста, как гигантът поглежда часовника.

Археологът не биваше да чака, докато президентът свърши да говори, за да му разправи за подозрението си. Но по-нататъшните думи на президента показаха, че и той търси необходимия за контакта „сухар“.

— Могат да се изтъкнат още много противоречиви истини — каза президентът, — но работата не е там.

Той хвърли поглед към телевизионните екрани — към обърнатите към него лица на хората, живеещи с него в едно време. А лицето на гиганта беше такова, сякаш предварително знаеше, че събеседникът му не ще каже нищо важно. Просто чакаше какви нови доводи ще изтъкне човекът.

— Работата е там — продължи президентът, — че и времето на човешкия живот, което в сравнение с вашето е миг, и вашето, което за нас е епоха — са малки капки в морето на времето. И ако са нищожни, то и двете са еднакво нищожни...

Гигантът не очакваше това. Това не бяха само думи на примирение, не просто истина, а истина на примирение. Главното беше не в думите и не в мислите, които изразяваха, а в доброто чувство, с което бяха казани. Но президентът видя, че пришълецът кой знае защо не може или не иска да отговори със същото чувство. Беше започнал вече да се отчайва и за да не настъпи зловещо мълчание, произнесе:

— Именно затова трябва да имаме доверие един в друг.

Лицето на гиганта — забелязаха го всички в залата и хората, които седяха пред телевизорите — стана мрачно. Хората чуха откровените насмешливи думи:

— Ако е така, бързоживеещи, защо тогава сте ми отнели и присвоили или унищожили моето оръжие?

Вместо отговор президентът натисна бутона, изкомандва нещо в микрофона. Страничната врата се отвори и в залата влезе автокар. На площадката му имаше отворен сандък, а в него се виждаше предметът, който гигантът бе държал някога в ръката си. Автокарът се приближи до гиганта и спря.

Михаил Григориевич от вълнение даже стана от креслото. „Това не бива да се допуска — помисли си той, но в същия миг се запита: — А може това да е «сухарът»?“

— Както виждаш, ние не сме присвоили и не сме унищожили онова, което ти принадлежи — спокойно каза президентът. — Вземи си го.

Гигантът го взе с недоверие и огледа оръжието, сякаш проверяваше дали бе останало същото. Лицето му се промени. Сянката, която Михаил Григориевич определи като израз на злоба, изчезна и повече не се появяваше. Гигантът отново погледна часовника и археологът разбра, че опасността не е изчезнала.

— Все едно, нищо не може да се промени — каза пришълецът. — Посятото семе трябва да даде плодове. А то отдавна е посято — и вече принадлежи на историята. Сега нищо не може да се върне назад. На един от нас вие причинихте болка, макар и поради незнание му нанесохте рана и разплатата е неизбежна, даже и да искам нещо да изменя...

Михаил Григориевич веднага си спомни за парченцето, което бе отчупил от „статуята“ покойният Альоша Фьодоров. И въпреки че не всички в залата разбраха за какво става дума, хората почувстваха опасността, която бе надвиснала над тях. И поради това, че не знаеха нито как изглежда, нито как се казва, ледена, сковаваща тишина се възцари в залата.

И тогава от креслата на сцената стана човече, изглеждащо съвсем мъничко в огромната зала, с посивели слепоочия, чертите на лицето му с нищо не бяха забележителни. Беше обикновен археолог, нямаше високи звания макар и да седеше на сцената сред академиците

и лауреатите. Отиде до президента, който веднага му подаде микрофона. Михаил Григориевич каза:

— Възможно е да си прав, дългоживеец. Но няма всички хора са виновни за това, което се случи? Човекът, който рани едного от вас, отдавна не е жив. За грешката си той заплати с живота си. Аз бях тогава до него и не го спрях. Взemi моя живот, ако историята така е отредила и нека повече тази рана не помрачава отношенията ни.

Той разбра, че най-после е попаднал в целта, извърши онова, което Светлана направи с пленника. Гигантът с отвращение погледна оръжието си, часовника, лицето му се изкриви. Изглежда този път безстрастният автомат-преводач успя да предаде чуждата мъка, съжалението за непоправимото:

— Време! Ако имах на разположение повече време! Но текат последните секунди... Време — ето какво не достига никога на всички разумни същества, колкото и да е дълъг животът им! Нищо не може да се промени, нищо...

— Чакай — каза президентът. — Обясни.

— Дори и да успея да ви обясня, бързоживеещи, вас вече няма да ви има. Този предмет е универсално оръжие на разузнавача. В него има заряд, достатъчен да разруши цяла звездна система. В апарата има изкуствен мозък, който сам избира вълните, приемник и предавател. Нужно е само да се премести ето тази стрелка и апаратът почва да търси противника, а като го открие, анализира трептенията на клетките му. Апаратът излъчва енергетични вълни, убиващи всяко същество, на което ритъмът на трептенията съвпада с ритъма от анализа. Щом разбрах, че сте ранили моята любима, аз нагласих стрелката. Ако не беше вашият катализатор на времето, оръжието щеше да задействува след година по вашето време. През това време вие не бихте могли да го изхвърлите на безопасно разстояние, но може би щяхте да се опитате да измислите нещо. Сега остават секунди, апаратът не може да се отвори — има опасност да експлодира...

Погледна часовника. Натам устремиха очи и хората, седящи в залата, и хората пред телевизорите. Едни съжаляваха, че не са се простили с близките си, други не повярваха на пришествието, трети бяха обзети от отчаяние, четвърти се разгневиха, пети със съжаление си мислеха, че не са живели както трябва, шести се изплашиха...

Михаил Григориевич искаше да извика: „Нима нищо не може да се направи? Страхувахме се от атомна война, от съдбоносни грешки в отношенията между страните, но кой би помислил, че грешката на покойния Альоша Фьодоров ще се окаже съдбоносна за цялото човечество!“

Той гледаше с удивление как президентът, запазил самообладание, се кани да отговори на пришълеца.

— Има някаква надежда — каза президентът. — Ние не знаехме какъв предмет държиш в ръката си, но се досетихме защо си го взел. Разбрахме, че може да е оръжие и че на него не бива да действваме с катализатора. Именно затова взехме оръжието от ръката ти. Знаехме, че ако разумът заговори, оръжието може и да не задействува. Имаме време, макар и малко, но може да опитаме...

Отново настъпи тишина, но по-различна от предишната. Михаил Григориевич си помисли, че тишината също като морето има стотици оттенъци, мени се макар и да си остава все тишина. И в тази тишина прозвучаха думите на пришълеца:

— Благодаря ви, хора. За да се спаси животът, понякога е нужно да се върне секундата. Но никой не може да направи това, защото не може да се наруши главният закон на природата. А вие, живеещите, според нас, само миг, ни подарихте време и може би животът ни няма да е свързан с престъпление... Не е ли това най-ценният подарък, който може да направи едно разумно същество на друго?

Те пак стояха, като тогава в пустинята, едни срещу други — висши същества — толкова различни и все пак сходни. Нали те, съществата, надарени с разум, можеха независимо от времето да направят живота си нищожен или безкраен...

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 5 от 1976 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.